Almâ CHRISTI Gratiâ MEDIATORIS Mei!

DISQVISITIO INAUGURALIS MEDICA DE

EBRE HUNGARICA,

Qvam vulgus
CEPHALALGIAM EPIDEMIAM
Vocitat,
EX DECRETO AC AUTORITATE
AMPLISSIMI MEDICORUM ORDINIS
In ILLUSTRI & PERANTIQVA ELECTORALI GERANA,
PRÆSIDE

DN. JUSTO VESTI,

Medic. Doct. Anat. Chirurg. ac Botan.
Profess. Publ. Ordinario,
DN. PATRONO ac PROMOTORE suo maximè colendo,
PRO LICENTIA
Summos in MEDICINA HONORES & INSIGNIA
DOCTORALIA ritè ac legitimè capessendi,
Publicæ Philiatrorum ventilationi exhibita,
IN AUDITORIO COELICO
ab
ANDREA CASPARO GEORGI,
Mitweidâ-Misnico,
Horis consvetis
d. 12. (22.) Octobris 1687.

ERFURTI, LITERIS GROSCHIANIS.

DEO
ET
PROXIMO.

§. 1.

Nominis evolutione, in rei cognitionem penetraturi recepto more ut ordiamur, Morbus, seu strictiùs loquendo, Febris hæc nominari solet Hungarica, non propterea ac si primùm in Hungariâ sua hausisse incunabula credamus; (siquidem nullæ hodienùm, rectè sic sentiente Sennerto, reperiuntur causæ, quæ & apud Antiquos locum habere non potuerint, nec dubium est, vel Hippocratis tempore Febrim hanc, sub alio quamvis nomine innotuisse) sed quòd vel ob climatis, locive genium præ aliis Hungari in hunc morbum proclives sint, ipsisque adeò ob aëris aquarumque naturam ita dispositis quasi endemius habeatur; vel etiam, ut verosimilius, quod Lues hæc ibidem aliquando locorum accensa plurimorum hominum longè lateque grassando stragem ediderit, aliisque exinde Gentibus ac Regionibus, suos extravagando terminos, infesta atque lugubris advenerit. Siquidem Maximilianô secundô contra Turcarum Imperatorem Solimannum copias suas Anno 1566. ad Comorrham contrahente, tantam hujus (relatum legimus) contagii vim fuisse exortam, quæ non exercitum modò illû maximam partem invaserit atque oppresserit; sed etiam exauctorato postmodumq; diffluente milite, Bohemiam, Germaniam, Burgundos atque Italiam, omnesque ferè Europæ oras peragrans, multas hominum myriades fuderit atque trucidârit. Hinc & *Langius L. 1. Ep. 2.* cùm in expeditione adversus Turcas Dux Fridericus Platanus comes ageret, plures hôc morbo, quàm ense hostis interiisse autor est.

§. 2. Synonymiæ non minus quoque latitudine gaudet, quando ab aliis vocatur *Lues* vel *Langvor Pannonicus*, *Febris* item *castrensis*, sive *Pestis privata militum*; quia nimirùm militi in castris stativis commoranti, utplurimùm præstò est. Sic aliis *Synochus* vel *Causus malignus* simpliciter audit, quia corporis intemperie plerumq; intensè calidâ aliisque gravissimis stipatur symptomatibus. A fre-

quentissimo alij essentiali signo *Cephalalgiam epidemiã* vocant, dum capiti atque nervoso generi præcipuè observatur infesta : unde & *Vermem Cerebri* à quibusdam appellari legimus ; sive à causa malignitatis, putredine nimirùm animali, ceu visum est nonnullis, sive ab accidente phænomeno, nomine petitô. Kirch. in Pest. Scrut. It. Ephim. G. A. IV. p. 304. Quoniam etiam hâc febre correpti cum nausea ac vomitu decumbunt, *Assodes* qnandoque dicitur. Qui demùm Veteribus hanc Febrem notam fuisse asserunt, πεμφιγώδη πυρετὸν ipsis dictam antumant. Sed τὸ πεμφιγώδης, vox cùm sit πολύσημα, ambignitate vix caret. Vel enim ita vocatur pestilens, ἡ μετὰ πεμφίγων, id est, quæ cum bullis vel pustulis effloreſcit; vel quia exilientium manuique occurrentium scintillarum speciem seu opinionem præbet. Germanico idiomate vocatur : Die Ungrische-Kranckheit/ das Hirntoben/ die Haup-Kranckheit. Chirurgi â faucium inflammatione, cui raninæ sectione occurrere student, vocitant : Die Hertz-Bräune.

§. 3. Cum itaque hactenus adductis vox affectûs nostri ab omni Homonymia liberata videatur, omissâ hâc ad ipsam descendimus definitionem realem, quam hanc damus : Febris Hungarica est intemperies totius corporis calida, continua, putrida, seu fermentativa, contagiosa atque maligna, cum diro præcipuè tùm capitis, tùm Ventriculi dolore, aliisque gravissimis symptomatibus conjuncta, â fermentali, nimis acri & contagioso miasmate, humores circa ventriculum & primas potissimùm vias corrumpente & fermentante oriunda. Dum autem hanc Febrem esse malignam, vel ut Hippocrates loquitur, mali moris esse novimus, non semper eôd. suos ægros modo affligit ; sed pro diverso subjectorum, quæ invadit, constitutione, ac fermenti sive miasmatis sui indole, modò plura ac graviora, modò mitiora conveniunt symptomata ; quorum singulorum indagini inhærere velle, nimis prolixum foret.

§. 4. Quòd hæc Lues febris sit & quidem ad classem continuarum reponenda, patet : quia positâ hujus causâ cum suis requisitis, ponitur etiam effectus, scilicet tempestas caloris totô corpore

per-

perceptibilis, à primo invasionis momento incessanter usque ad ultimam sui periodum affligens, à spirituum orgasmo sangvinisque continuatâ dependens effervescentiâ. Et licet quoque quandoque mitescere calor ex parte videatur, in omnimodam tamen apyrexiam, seu in totum nunquam recedit, quin novis subinde exacerbationum rythmis recurrat. Putrent enim ac continuò fermentant excrementa peregrina in vasis ex vitiosis digestionibus retenta, quorum putredo si intus manserit, & in sui fastigium, arrepto sangvine, perreptârit, mortem necessariò mox accelerat. Unde *Helm. C. 2. de Febr. In hoc*, inquit, *didici discrepare à cæteris malignas, quatenus harum materia peccans sibi adjunctam habet putredinem incipientem, mortem mox necessariam, nisi eliminetur, allaturam.*

§. 5. Hanc igitur Febrem eò maligniorem judicato esse, quò longius ipsam à statu naturali recessisse, ac gravissimis stipatam symptomatibus observabis; ita quidem, ut vitæ adoriens arcem, spirituum copias roburque deturbet; nec gravissimis quidem remediis propulsari exindeque locomoveri possit: Sed subactis sibique confermentatis principiis vitalibus nostris, effumanti exinde auræ suam hostilem imaginem imprimit ipsô archeô humanô infectô investitam; unde demùm plus ultrà sic tendens, suas eundo vires expandit, excursiones in aliena facit subjecta, domos, integras familias, imò Regiones devastat, violentique miasmatis sui incendiô evertit; ut meritò hunc morbum quis epidemium dixerit.

§. 6. Subjectum hîc idem esse statuimus, quod aliarum febrium in genere, nempe totam massam Sangvineo-lymphaticam seu omnium vitalium partium compagem, tàm quoad humores quàm principaliter hîc læsum ἐνορμῶν Hippocratis. Nisi enim hæ partes corporis nostri primariò afficerentur, nec tanta humorum effervescentia ac spirituum orgasmus, nec tàm repentinus virium lapsus cum tot symptomatum atrocitate observaretur. Cordis quidem substantiam, quam alii hîc primarium ac principalissimum supponunt læsionis hujus subjectum, hîc tantisper per se ab omni inflammatione ac contagii genuini labe liberum ac immune judicamus esse, dum mortis non ingruunt certissima symptomata, quo à Peste morborum atrocissimo velocissimoque hæc Lues unicè dis-

jungitur. Corde enim odoris hujus maligni tincturâ primariò imbuto intimeque accensô, qui pulsûs ac respirationis actus pari passu dum cum vita ambulant, amplius perfici vel ad horæ quadrantem celebrari possit, nullus video. Siquidem in Romulo *Plutarchus* refert: *homines Romæ absque morbis ex peste interiisse.* Quod sic intelligendum: homines interiisse prius, quàm venenatus calor cordi primariò insidens in universas corporis partes fuerit diffusus, & vitale spirituum robur prius expirasse, quàm symptomata se manifestare potuerint.

§. 7. Radicale proximum haud aliud subjectum, quàm primas vias seu officinas nominamus. Non tamen tàm angustis, prout fieri aliàs solet, primas vias limitibus circumscribimus, ut ventriculum solum vasaque meseraica iisdem complexemur; sed extenduntur illæ juxta Veteres, quibus hâc vice suffragamur, â pyloro per duodenum & vasa ibidem multiplicia, intestina porrò & venas mesenterij nec non omenti, hepar adusque & lienem, & quò proximior febris ori est ventriculi, eò & molestior eadem percipitur. Nam ut ut chylus, evincentibus Neotericorum experimentis, nostrâque autopsiâ teste, ad hepar primùm non appellatur, & hôc respectu viscera hæc primarum viarum titulò insigniri nequeant; in quantum tamen fermentum hoc contagiosum chyli circulationem non expectat; sed quaquà versum per venas, glandulas ac arterias, viam sibi astutùm violenter parat, vicinisque partibus labem suæ virulentiæ, qàm potest citissimè, affricat, aliæ quoque partes ventriculo proximæ primis viis accenseri possunt.

§. 8. Quòd tamen communiter circa primas vias, inque ipso imprimis ventriculo, hoc miasma malignum (sive per salivam, sive aliô mediô, viâve communicetur iisdem) sua inimica sedilia primùm collocet, patet non solùm ex ingentis fereque ignei doloris perceptione versus epigastrium præcordia affligentis, tumore sub scrobiculo Cordis plerumque apparente, omnemque levis ut cunque digiti attactum recusante; æstu item ac inflammatione gulæ ac faucium, & semper ferè comitante Tantaleâ siti: verùm etiam Ventriculus hôc fatô defunctorum inflammatus, imò totus sphacelatus ac putridus sub cultro anatomico deprehensus fuit. Vid.

Th.

Th. Barth. Ep. M. 42 C. 3. It. Hist. Anat. 68. OsWald. Grembs. Ar & integr. & ruin. Hom. L. 2. C. 2. Spigel. L. 1. de Hemetrit. C. 16. Panarol. Glysson. & alij. Hepati quid sub hujus morbi tyrannide perferendum ac compatiendum sit, ipsius bilis tumultuosa turgescentia, cujus copiosâ in ventriculum ac intestina regurgitatione Cholerae & anxietates hypochondriorum subinde increbescunt, me vel tacente satis superque loquitur.

§. 9. Remotius fermenti hujus maligni fomes in aliis quoque, praeter recensitas, partibus haerere ex accidente potest. Quando scilicet contagium per inspirationem recipitur, in pulmonibus primam crediderim sangvinis atque spirituum labem depingi; sic ubi per transpirationem ab extra vel per attactum corporis infecti contagium poros cutis subintrans se insinuat, procul dubio omnium primum fermentabitur lympha in cutis glandulis pererrans, quae deinde idem fermentum sangvini ac humoribus in primis viis stagnantibus communicat, quibus ratione ortûs sui univocè respondet.

§. 10. Adaequatè autem totum corpus ab hac Lue afficitur, sive omnes partes, quas nectar sangvinis nostri vitale alluit atque perfundit, ab ipsa contaminari possunt. Tanta enim hujus venenosi miasmatis fermentativa quandoque est potentia, ut neque Cor, neque Cerebrum, neque Pulmones &c. insontia vel ullius privilegii auctoritate sarta tectaque servari aut ab ista vindicari potuerint, quin omnia successivè viscera lethaliter mulctata pessimeque corrupta observarint complures Practici.

§. 11. Caussa proxima hîc, ut aliis in febribus continuis, est fermentatio Massae Sangvineo-lymphaticae excessiva, praeternaturalis continua; sive est spirituum orgasmus & humorum motus inordinatus ac tumultuarius, â miasmate maligno, ceu caussâ antecedente mediatâ, occasionatus. Novimus enim ex Adeptorum, quos vocant, sententia, totam nostri sangvinis massam naturaliter balsamum esse salinum, plurimis iisque diversis salibus impraegnatum atque constantem. Unde *Hippocrates: nostro*, inquit, *sangvini inest & amarum & salsum, dulce ac austerum &c. hujusque generis sexcenta alia.* Haec itaque salia quousque sub unico Archei nostri vexillo symbolicè ac blandè s. n. conspirant ac militant, ade-

oque

oque à spiritibus nostris insitis, ritè simul concurrente elatere (quem hîc cum Joh. Majow ⊖ universale Oro-Aerum supponimus) universali spiritu æthereo, subiguntur ac attemperantur, ita ut nullum alteri prædominetur aut ullô fiat modô magis conspicuum: vividum lumen in nobis ubique exsplendescit, sanitasque omnibus corporis functionibus obeundis par atque sufficiens exinde resultat ac perennat. *Consistit quippe vitalium nostrarum functionum entelechia in nullo alio, quàm motu influentiali spiritûs ætherei plus minus pro re nata elastici in benè proportionatam, ratione dictorum salium, massam sangvineam, & blandâ actione collisivà, qua fermentatio dicitur, cum nostri corporis spiritibus, vid. Excell. Dn. Præsid. Diss. de Febr. maligna.* Hæc igitur blanda ac amica Naturæ fermentatio inverti deque suo naturali gradu declinari quàm maximè potest, quotiescunque salia vel hæc ipsa principia redduntur enormia, unde totius œconomiæ nostræ animalis dependet anomalia; corpus liquoribus in sale ac sulphure disproportionatis in morbosam disponitur decidentiam, & citò citiùs ruendi undiquaque necessitate conquassatum labascit.

§. 12. Fermentationem ejusmodi præternaturalem efficit procul dubio fermentum salino-acre, septicum volatile malignum (arsenicale ab effectu Autoribus dictum) cum sulphure rancido itidem malignô volatili & nimiùm quantum corruptô variè combinatum, Vid. *Willius d. Morb. Castr. Willisius & Simon Pauli de Febb. malign.* Unde & *Helmontius de Peste*: *Omnis, inquit, contagii organon est fermentum seu odor respectu corporis nostri malignus, qui quò subtilius subjectum inhæsionis suæ habet, eò quoque velocius contaminat, celeriusque Archeo ob symbolum approximat. Miasma tamen*, pergit Autor, *morbosum consistere in fermento volatili patet exinde, quia quodcunque subjectum sive aurum fuerit, sive vestis, vel aliud solidius, etiam pavoris expers aut nesciens, quod odore imbui potest, potest itidem esse subjectum, in quod productum pavidæ imaginis possit imprimi, non aliter, quam terra odorem celeris vestigii refert: Quod tamen noxium sive pestilens nondum est, donec intrò receptum, tùm demùm fermento per terminum latitudinis symbolizanti appropriatum fuerit.*

§ 13. Quæ

§. 13. Quæ quidem Helmontii verba ut rectissimè se habent, ita multos invenias Autorum, qui dum sangvinis vitalem fermentationem in acido & alcali quærunt, iisdem etiam omnium paginam morborum impleri atque absolvi autumant, quæstione solicitè ventilatâ, utrum de alcali acidive volatilis sorte proveniat salinum hocce contagium seu fermentum? Nos singulorum controversiis earumque momentis adhærere animum non induximus, hoc saltim dicimus, quòd verum per naturam alcali volatile dari, ne quidem in bile, persvasi simus, *vid. Diemerbrok. Anat. & Rivin. Disp. de Bile*; sique daretur, ac tale esset fermentum hoc, Cholericos semper atq; sangvineos, nunquam verò ipsos appeteret melancholicos; sed contrarium testatur Experientia.

§. 14. Si itaque in causas inquirere proprias ubique omnium maximè conveniat, ad quarum dilucidationem medentis semper animus dirigendus est; hinc salina qualitas utcunq; etiam corrupta ac depravata, fermenti hujus maligni censum per se subire adæquatè posse, nobis haud ullatenus videtur: sive enim naturâ ipsius, quâ omnium contagiorum in modū non brutis simul; sed hominibus sive ejusdem speciei subjectis solùm insidiatur ac nocet; sive demum diversum concomitantium apparatum φαινομένων consideres, utrobique insufficiens est vitiosæ salinæ qualitatis inculpatio, nec in nudâ corporum dispositione acquiescendum erit. Corpora enim salina ut sic, seu sibi relicta, indifferenter se habent ad quævis subjecta, formarum monarchiæ subjacent huicque obsequiosè obtemperant, nec agunt in corpora per naturalem compositionis actionem; sed quicquid in se invicem peragunt, id fit ratione ponderis, magnitudinis, duritiei figurarum ac motuum, semperque æquivocè, nunquam univocè, operantur; inserviunt itaque, dicente Helmontio, magis Mathesi, quàm Physicæ, quæ quicquid plus Artis, quàm Naturæ refert, respuit.

§. 15. Ut tamen salinum hoc fermentum Contagii genuini indolem sortiatur, malignâ simul spirituum nostrorum diathesi imbui ac tingi oportet, quam ideo mumialem ideam (voca ut lubet, non moramur; nomina namque rem non mutant, sed valent ut nummi) magneticâ spirituum analogorum coufermentatione collu-

 den-

dentem nobis hac vice vocare liceat :: unde nempè uti ab ipso odore materia haurit transmutationis dispositionem ; ita ab imagine (ideâ puta mumiali) dispositionis fit determinatio :: uti loquitur malignique fermenti indolem exponit per ignem Philosophus.

§. 16. Non Salinam corruptam qualitatem, aut quôvis modô depravatam; sed fermentum verè mumiale requiri ad producendum contagium hoc malignum, sequentibus potissimùm rationum adminiculis adstrui atque probari potest:(1.) ex nimia ejus venenositate ; (venenum quippe nullum operatur citra fermentum humanæ mumiæ: f. symboli consonantiam) fermentale enim hoc miasma utut mole minimum, activitate tamen semper maximum existit, ut re quâvis vilissimâ in alterum transferri queat. Siquidem *sæpè adeò exiguum, ut invisibiliter, odoretenus, vel auræ instar, ne grani pondere, ut loquitur* Knöffelius ; *sed exceptum omni lege & dimensione mathematicâ nos ingreditur, ut solam spirituum & liquorum vitalium substantiam sibi assimilando penetret*. *Frid. Hoffmann. Meth. Med. p. 51.* (2.) Ex subito virium lapsu ; qui contingere aliàs non posset, nisi immediatè â fermento hôc spirituali maligno (quatenus spirituum in spiritus crasis est ubique potentissima) per consymbolismum attingeretur Archeus noster. (3.) Ex celerrimo prorsus progressu quoad symptomata quoque singulari ac specificô ; quia febris hæc de classe morborum acutissimorum est, citra opinionem ægrum suum plerumque jugulantium ; & licet minor quandoque malignitas morbum protrahat, majus & minus tamen rem non variant. (4.) Sententiam hanc demùm nostram stabilit ipse propagationis, si attenditur, modus, quò non bruta ; sed homines cædit, nec per fomitem relictum, sed in distans quoque suum ejaculatur miasma & alteri affricat :: quæ sanè attributa omnia primariò non salibus, quà corpora variè disposita aut corrupta ; sed quà principiô archeali depravatô tincta sunt, competunt. Miasmata enim ejusmodi contagiosa ex corpore humano infectô exhalantia, uti nihil aliud sunt, quàm Gas sylvestre malignum, quod sui conditionem concreti retinuit, secundum quam in nos iterum magneticô quasi refluxu illabitur, cumque nostris principiis confermantere vitalibus satagit, atque ex iisdem sui multi-

pli-

plicationem fermentando maximoperè intendit, ita in aliud subjectum migrando humanum, non nisi per mumiales suas ideas (quas qualitates spirituum contagiosorum mumiâ archeali hujus vel illius subjecti malignè corrupti tinctas, ad quarum veluti regulam ac normam spiritus illi restricti limitatè ad hunc vel illũ morbum producendum modificantur, vocare hâc vice collibuit) propagantur & operantur.

§. 17. Rem ut exemplis illustremus: De Phlisios & Luis venereæ contagiis manifestis nihil jam dicam, utpote quorum morbosa effluvia, ratione itidem idearum mumialium, quibus in cor-corpore phtisicô aut Lui venereæ obnoxiô per vitiosam fermentationem fabricatis, fuerunt quasi intimè impraegnata, non nisi cum analogis gestiunt ideis similis receptivitatis consymbolizari: *Mercurialis* meminit febris pestiferæ, quæ os saltem, pedes atque tibias infestavit, adeò ut in quacunque corporis parte receptum hujus primum fuerit contagium, nulli tamen, quàm prædictis magis nocuerit. *Kircherus* in nonnullis Pestibus virus contagiosum solos impetiisse oculos, testis est: alio tempore gutturis cavitatem invasit. Simile his, â *Thucidide* allatum de Peste Atheniensi est; quòd ea manuum ac pedum potissimùm extremitates olim præhenderit atque corruperit. Plura qui desiderat, Medicinæ adeat Practicos. Quæ tamen omnia non aliâ de caussa (nisi quis ad tædiosum Antiquitatis asylum, occultas refugere qualitates malit,) contigisse persvasi sumus, quàm sicut omnibus partibus inest sua inculinaris idea, ratione cujus quodlibet organon singulari dote fermentali præditum est, suamque dispositionem naturalem hausit; ita ab horum & non Archei, qui œconomiæ totius animalis saltem unicus est, & cum sangvine univoca & vitali unitate consonat, constitutione dependet, quòd morbi contagiosi maligni ejusdem speciei, eâdem materiâ, formâ seminali atque proprietatibus constantes, diversam suorum φαινομένων ludant scenam; quippe quæ fiunt immediatè â diversitate subjectorum, non essentialiter; sed tantùm per accidentia concomitantia, vel signata, fermentorum momentô unicè variantium; eò quod per modum & naturam diversimodè recipientis varient. Id quod ad minimum ita teneri animo-

 que

que inprimi potest: quòd si quis morbosâ ac cacöchticâ partium aliquarum diathesi constitutus jam jam fuisset, & usu rerum sex nonnaturalium illegitimô, aliasvè ob caussas remotiores febri implicaretur simul ardenti, tunc utique intensâ illâ fermentatione, humores ac spiritus jam tum vitiosos subindè depravante, magisque indies corrumpente, excitari ac concipi potest intra partium cacoëthicarum medullarem substantiam ejusmodi Gas sylvestre maligum: quod per ideam corruptionis exoticam, quam Archeus passionum suarum exarthrosi effluviis illis morbosis impressit, seminalem hujusmodi causam peculiaris morbi contagiosi efficit ac constituit. Febris enim ardens, quæ corpora pravis humoribus ulcerumvé putredine sordentia, e. g. Scorbutica vel Lue venereâ affecta, adoritur, facilimè malignitatem induit, & quandoque in ipsam pestem degenerat.

§. 18. Hisce dictis atque huic caussarum denominationi majorem facient fidem, qvotquot porrò nullam Pestem utcunque atrocissimam, â contagio, & non miraculo, oriundam, in bruta æquè ac homines sæviisse usquam noverint. Vid. Shelhammerus de Pest. C. 2. Id quod tamen fieri omninò oporteret, nisi ut omnium rerum, ita & morborum contagiosorum specifica actio à principio semper intrinseco penderet. Nec scimus præterea bestias solum immunes esse calamitatis pestiferæ spectatrices; sed & ab iis cadavera minus profundè sepulta impunè devorari solere, quia nempè univoci Archei defectu, ideoque & appropiatione carent. Sic homines, vice versa, freqventer sani ac sospites degunt, contagiô interim malignô armentorum myriades coäcervatim qvatiente ac posternente, vid. Fernel. d. Abd. 22. Caus. L. 2 C. 12. & Villanovanus L. d. Epid. Antid. aliique. Mirum qq. est, quod ab Alex. Bened. L. d. Pest. C. 6. relatum legimus: Medicum Scytham patrij aëris pestilentem infectionem sanasse interfectis omnibus urbis canibus, felibus similibusque animalibus, horumque cadaveribus per vicos ad putrescendum abjectis. Sic enim alieni putridi vaporis tanquam recentis advenæ vi vetus hospes pestiferis suis sedibus dejectus prorsus ac immutatus est, pestisque adeò sedata. Sed verò hôc ipsô

con-

consilium Hippocratis De Sylvarum ac racementorum incendio est longè salubrius.

§. 19. Objectionem huic jam recensito Kircherus in suo de Peste Scrutinio involvere haud levem videtur, ubi ex Gallicis archivis recenset; ex bobus tabe consumptis negligenterque inhumatis aërem adeò malignâ imbutum mephiti fuisse, ex qua non boves; sed homines periisse per omnem regni tractum ingenti infectione contractâ. Cui reponimus, quòd nihil horum deroget hypothesi nostræ, quin & hujus contagii culpa primariò ac essentialiter redundet in ipsum Archeum malè dispositum: siquidem ille ob caussas jam dicendas mephitim aëris conceptam in ipsum deinde miasma cotagiosum degenerare permmittit. Dum enim ejusmodi putridæ per se quidem homini innoxiæ aporrhœæ aëri ejusque contentis purioribus communicantur, vis ejus elastica ad fermentionem non minus naturalem, quàm diaphoresin corporis nostri tantoperè necessaria non infringitur solùm ac vitiatur; sed sangvis simul putridis taliusmodi fermentativis particulis nimiùm oppletur atque obruitur; quibus demùm Archèus in nobis accensus irritatusvé per ideam similiter exoticam in nosmet furit, ex concepta injuriâ, qam sibi caussas procatarcticas fecisse antumat, omnes ἀθρέως καὶ βιαίως pervertit liquores, fermentat, demumque miasma mumiale formaliter perficit.

§. 20. Omnis morbus malignus contagiosus, ceu dictum, mali moris est, nec sexui, nec ætati nec officio parcens; sed

Tros Rutilusvé fuat, nullum discrimien habetur:

Experientiâ tamen constat, non omnibus hanc febrem invisam atque fatalem existere: sed omnium frequentissimè Cholericos affligere; non tantùm ob fermentum, quod suprà urinosum (vel si mavis biliosum) volatile fracidum supposuimus, quàm quòd horum naturales liquores ex spirituum mobiliori diathesi bilisque acrimonia volatili in horas magis sint labiles, exoticisque impressionibus ex spiritûs ætherei fortiori influxu quàm maximè obnoxii sunt, prout febrili orgasmô & morbis acutis aliàs corripi præ aliis solent. Prætereà quoque quòd hæc febris suos natales primis potissimùm viis debeat, utpote in quibus maximæ molestiæ â bile æstuan-

æstuante inque ventriculum regurgitante percipiuntur; in quantum nempe *singula fermenta*, Helmontio dicente *Sex. Dig.* §. 6. *Et Pyl. R.* §. 13. *horrent aliena sibi socia patronorumq; peregrinarum imperia. vid. qq. Sylv. L. 1. Pr. M. C. 19. Diemerbr. l. c. de Bile*, hinc adeò primas præsertim vias fermentum hoc malignum repetit; Cholerico - tamen sangvineis hoc plus facessit negotij, qia eorum primæ viæ naturaliter humorum plerumque biliosorum colluvie scatentes huic miasmati attrahendo quàm aptæ natæ sunt, aptioresque subindè fiunt, quando minus temperantes addiphagiæ indulgent, & Baccho simul litant: unde seminales morborum ideæ facilimè in propriis visceribus evolvuntur. Quapropter penes Practicos talis inolevit regula juxtà atque cautela: *Ubicunque bilis in causa est, ibi semper quid monstri (malignitatis) subesse, morbumvè alere suspicandum est.* Quia scilicet temperamentum biliosum, acutorum quàm ferax morborum est; qui citatô quasi cursu in misti resolutionem terminantur.

§. 21. Mulieres hujus morbi violentiæ frequentiùs succumbunt, tùm quia rariori & molliori cutis carnisque gaudent habitu, tùm quoque quia partes earum vitales majoribus idearum impressionibus ac perturbationibus ob uteri vim planè depositicam tentantur, quò minus adventanti miasmati maligno resistere queant. Melancholicos, ac senes imprimis, quos tamen non prorsus ab omni contagio maligno cum Plinio absolvimus, tantisper ab hoc malo immunes judicamus fore, dùm fixius quasi spirituũ systema adepti, firmiori sangvinis crasi præditi sunt, bilisque in se tùm parcior, tùm prout in Phlegmaticis, temperatior generatur ac provenit: quamvis intereà caveant, ne asotiâ sibimet malum sponte accersant.

§. 22. Inter caussas remotiores considerandus etiam *Aër* venit, qui sex rerum nonnaturalium agmen ducit, ad τὰ ἀναγκαῖα relatus, & dicente Galeno, *qualiter ille se habet, ita & nos afficere solet*; in quantum nempè ejus violentæ tyrannidi vicissitudinumque alteritatibus nunquam non sumus subjecti; unde, & ab ejus vel solius corruptione Pestem derivare nonnulli nequicquam dubitant. vid. Plàtinus de Peste. Hic enim variis modis fermentativi miasmatis sigillum suscipere potest, quando cryptorum, specuum-

cuumve, montium, paludum &c. vel qvarumvis putrentium sordium aporrhœis noxiis impraegnari est solitus, ut mollis, tepidus, fracidus evadat. Id quod nec Magnum per ignem Philosophum latuit, dum *Pestis*, ait, *castralis causa est occasio fracidi odoris cadaverum mumiali fermentô infecti; quippe quòd hodiè, non ut olim, nec sat profundè sepeliantur occisi.*

§. 23. Alsoqui *duobus potissimùm* (ut cum Tobia Cobero Physic. olim Castr. loquar) *cum extremis insvetis aër Pannonicus semper colluctatur, aut scil. extrema crassitie nocte & nebulis inspissatus: aut iisdem penitus discussis, extrema subtilitate, hâc aequè, ut illâ, suspectissimis.* Priori modo, uti nec ad humorum πνευματωσιν, nec eorum transspirationem concurrit, quin potiùs putridam corporibus diathesin conciliet; ita posteriori lympham sangvinemque nimiùm resolvit, spiritusque educit ac dissipat, simulque bilis vitiosam generationem promovet. Quòd si verò ejusmodi accedat aëris qualitatum alternatio, qvae frequens m. in Ungaria contingit, ut aestum Solarem de die intensum nox algida excipiat, quae poros constringit, qualis non exinde malorum laerna in nobis concipi potest? His enim alternantibus Aëris qualitatibus corpora militaria Jovi exposita & humi procumbentia, dum noctu tetras insuper & cerebro invisas fuligines ex putrescentibus glebis eructatas absorbere coguntur, in summam utique humorum, prout omnis subita mutatio periculosa est, dyscrasian praecipitari oportet. Adde, quòd, cùm Ungaria, *teste laudato Cobero Obs. Med. Castr. Hungar. Decad. III. Obs. IV.*, praeter alia incommoda, animalculorum venenatorum proventu plurimis in locis scaturiat, exinde etiam Aëri haud leve inquinamentum communicari possit.

§. 24. Aëri in producenda causâ maligna succedit proximè suumque τὸ μέρος ἐπιβάλλον haud segniter addit *Cibus ac Potus.* Sicuti enim justum ac conveniens horum regimen haud parvum tuendae sanitatis, & curandi morbi momentum habet: ita peccatur eorundem imprimis tùm quantitate, tùm qualitate. Quantitate nimirùm, dùm frequentiùs ac largiùs, quàm pro virium requisito

fito assumuntur ; assumta ita fermenti energian obruendo immutata limites concoctionis transgrediuntur, aliorum viscerum culinam interturbant. Unde quicquid in stomacho non planè subactum est, neque diaphani pulcritudinem assumsit, non speret in intestinis â fermento fellis aliove digeri, quamvis tingatur colore flavo ; quia non itur ad secundum aut tertium, nisi per absolutum primum. Qualitatis verò error haud levior committitur, dum vel nimis calida, vel frigida, vel prorsus aliena, veneni qvid in recessu gerentia intra corpus recipiuntur, veluti sunt aquæ stagnorum ac lacuum vappidæ, limosæ aut fermibus animatæ, nonnunquam cadaverum injectione turpiter conspurcatæ mephitimque redolentes ; quando quis sitim iisdem levare aridam cogitur. *Georg. Wernherus de admirand. Ungar. Aqv.* fontes reperiri siribit, quorum aquæ animalibus bibentibus lethales ; & quòd pisces in Tibisco in tanta sint abuntantia, ut putrescentes halitu vicina loca inficiant. Item cibi crudi, perfunctoriè præparati, & fructus horarij, ut cucumeres, melones, pepones, quibus abundat Ungaria, &c. Calida nimis sinistrè in usum vocata, dum bilem adaugent, humores acuunt ; ut aromata, &c, observante Dolæo, imprimis Zingiber ; Item Vina generosa, & Hungaricum dulce præsertim, sulphure vol. inebriativô prægnans, largioribus cyathis haustum, spiritus accendit, & Phrenitidi ansam præbet ; â cujus intemperantia præprimis non assveti longissimè arcendi sunt. Ut nec benè sibi consulere eos videas, qui sentinam ventriculi ciborum incongruorum ingluvie collectam, hôc ipsô affatim potô, emendare intendunt, dum materia vitiosa, intra vasa abrepta, præternaturali saltim fermentationi fomitem suggerit. vid. Primerosius de Erroribus Vulgi It. Cober. l. c. D. 1. Obs. 7. Nihil demùm naturæ jam tùm ex annonæ charitate aliisque belli incommodis emaciatæ ac fermè enectæ adversius est, eamque tantùm non semper prosternit, quàm si famem protractæ militiæ utplurimùm pedissequam, uberâ derepentè commeatûs copiâ factâ, luxuriosa ingluvies excipiat ; unde λοιμὸς μετὰ λιμὸν frequens conspicitur.

§. 25. Motus & Vigiliæ, Somnus & Quies si non justo moderamine in usum vocentur, cujus non morbi causa esse possunt?

Motus

Motus quidem excessu peccans, & concatenati labores, spiritus exagitando dissipant, ac langvorem artuum non solùm inducunt; sed corpus etiam diminutis viribus suis ad reluctandum impotens reddunt; Vigiliæ vero noctesque insomnes præterquàm quòd digestiones evertant, biliosam cacochymiam augeant; etiam spiritus miasmati contagioso obsequiosiores reddunt & tandem ideis pravis deliria subinferentibus ansam præbent. E contra Vacunæ litando ac Somno plus justô indulgendo, spiritus animalus figuntur, obtorpescunt; unde viscerum digestionibus inservientium evtonia & energia sufflaminatur, fermenta silent vitalia, humores excrementosi per ἄδηλον διαπνοὴν crebrioris exercitij adminiculô discutiendi, præter naturæ legem in vasis aliisque corporis partibus retinentur: quibus indies majorem pravitatem acquirentibus fomes recipiendi contagij subindè incrementum capit.

§. 26. Inter animi pathemata obstetrices quasi manus huic Lui substernit Terror, in omni contagione penes Autores vah! quanto infamiæ stigmate notatus. Est enim miasma contagiosum ceu ignis fatuus, qui territos ac fugientes sequitur, cordatos ac prosequentes fugit. Sed sicut metus ac terror fugant figuntq; in suo quasi centro spiritus nostros, quò minùs renitendi thymosi polleant: ita iræ oestrum impetuosè eosdem concitat, perturbat, & cum humoribus in ataxian conjicit, unde phlogoses variarum partium & alia subseqvuntur incommoda. Hinc laudatus Coberus: *Peculiare*, inquit, *quidquam, & nusquam ferè alibi citiùs comparandum, CASTRA in se habent: quod scilicet nusquam major bilis ad iras exacuandas expeditissima copia coacervetur.* vid l. c. Obs. 9. Schol.

§. 27. Ut demùm rerum nonnaturalium claudant agmen Excreta atque Retenta: Jam sudore diffluere, iterum jam algere, consvetas evacuationes intermittere, mox plus justò eidem indulgere, quôvis modô corpora ruinoso statui præparat; quemadmodum scitè non minus, quàm peritè de his etiam ex professo egit Willius de Morb. castr. quem vide.

§. 28. Causarum hactenus traditarum energiam promovet non parùm antecedens dispositio corporis, imprimis scorbutica, Lui venereæ admodum affinis, quæ in hunc obsequiosè morbum mutatur.

tatur. In Cacochymicis enim, partim spiritus impuros atqve ad arcendum hostile miasma ineptos ac imbecilles, partim ideâ timoris infectos possidentibus, latentem intùs fomitem facillimè suscitat forinsecùs accedens Contagium. Ergo caveant sibi probeque dispiciant castra Martis secuturi, sibi quid ex usu sit. Qui enim habituali sunt sanitate, minus promptè morborum semina admittunt; at quorum valetudinem minus firmavit Natura, turbavit Diæta, prægressa debilitavit infirmitas, ij sunt, in quos faciliori impetu arietat hic Morbus: unde nemo insalutatâ Hygiéâ huic temere se periculo exponat. Nam Experientia regulam simul ac cautionem hanc practicam plus simplici vice comprobavit; quod febribus grassantibus malignis, reliqui sporadici morbi omnes indolem suam mutent exuantve, inque febres pestilentiales utplurimùm migrent, miasmatisque virulentiam mirùm quantùm augeant & explicent, ut sæviendo pergatque contaminando.

§. 29. A Peste morborum Principe differt hæc Febris non nisi malignitatis gradu remissiori, quod cùm Pestis obvios quosque sæpè citra ullam vitiositatis præexistentiam ac subjecti habitualitatem ἀθρόως ac velocissimè adoriatur ac juguler; hæc paulò mitior sit, malignam putredinem corpusque prædispositum aliquo modo requirens. Citiùs quoque tardiusque procedit non tantùm pro diversa malignitatis suæ sorte acquisita; sed etiam pro modo ac dispositione subjecti recipientis; hinc nonnunquam suspenso admodum lentoque gradu serpit, ad 12. vel 15. diem vel ultra sese extendens.

§. 30. Ut ergò hic Morbus, tanqvam Leo ex ungvibus, primâ statim fronte dignoscatur, signum pathognomonicum certum & infallibile determinare non possumus; est enim chamæleonte mutabilior; sed ex symptomatum syndrome circumspectus Medicus hujus febris malignæ præsentiam facilè colliget. Præcipua autem hunc febrem ceu umbra corpus sequentia symptomata sunt Cardialgia & Cephalæa effera ac infanda, dolori ὀξυκόπῳ maximè affinis, quibus ægri miserrimè affliсtantur detorquenturque: unde extra se quasi rapti ac constituti, mentis suæ incompotes plerumque observantur. Namque etsi perpetuum totius œconomiæ nostræ

com-

commercium ac ſymphonia ſit, nullas tamen corporis partes arctiùs conjunctas ac inter ſe confabulari ſympathetice conſtat, quàm ipſe Ventriculus ac Caput; ita ut læſo uno membro, aut poteſtate ejus incolâ aberrante, aberrent è veſtigio functiones in altero, omnisque vitetur digeſtio: aſſentit Hippocrates 50. aph. 6. Qvare Scholzius in Conſil. 44. *ſi unquam inqvit, verum fuit Hippocratis oraculum, verum certè tunc fuit, cùm diceret: Ventriculi confuſio, omnium confuſio, unde Capiti imprimis ſua accedunt incommoda.* Galenus ad 1. aph. 5. & de V. S. adverſus Eraſiſtratum exemplis ſubſcribit, & Experientia paſſim calculo idem ſuô comprobat. Id quod non aliâ de cauſa contingere videtur, quàm propter nervos ſexti, vel juxtà Recentiores, octavi paris inſignes â Capite Ventriculo communicatos, qui circa latera orificij ſuperioris, nempè ſiniſtri, utrinque decurrentes, in ipſum ventriculum inſeruntur, ita, ut multiplici ſuâ divaricatione quoddam quaſi reticulum conſtituant, unde tàm exquiſiti ſenſus eſt, ut quascunque moleſtias facilimè percipere poſſit.

§. 31. In tanta igitur ſpirituum ac humorum circa primas vias ametria non poteſt non Caput in conſenſum ſimul rapi, unde Cephalalgia hæc ac deliria initium ſuum trahunt. vid. Blaſ. Obſ. Med. 21. Ipſius vero acutiſſimi doloris ſenſum in tenui potiùs meninge, quàm cerebro gigni perſvaſum habemus; ita tamen, ut cùm hæc membranula totum cerebrum variè involvat, illudque in ſuas partes dividat atque in gyros undiquaque cerebri ſe inſinuans ejus ſubſtantiam fulciat, vaſorumque Cerebrum nutrientium ſuſtentaculum ſit, nunquam vel cerebrum ſine noxa membranæ, vel membrana ſine noxa Cerebri aliquod ſubire poſſit morbi genus. Schneid. Diſſert. de Phrenit. Qui verò hujus non modò; ſed Peſtis & omnium quoque malignarum, vermes tanquam cauſſam proximam ſubſtituunt, næ verminoſis nituntur argumentis; dum effectum ſeu putredinis conſectarium parum cautè admirati ab inſveto phænomeno ſibi imponentes, elenchum non cauſæ ut cauſſæ omninò comittunt; non attendentes, quòd omnis putredo ad ſolutionem miſti tendens, ex accidente ſaltim novæ ideæ emergentis mater eſſe queat, quatenùs nimirùm omnis corruptio, eſt alterius generatio. vid. Corn. Gemm. Schenk. in Obſ. Senn. L. 2. Inſt. Medicarum.

 Ali

Alioqui dissectos quoqve bubones peremptorum Romæ, vermium fœturâ refertos vidit Julius Placentinus. Legatur quoque Kirch. L. 9. M. Subt. Rationem hujus Pestis verminosæ pete sis ex ipso per Ignem Philosopho Imag. Ferm. impraegn. M. S. Sed ὡς ἐν παρόδῳ.

§. 32. Alia, quæ occurrunt, phænomena, febribus non magis malignis, quàm aliis quandoque ardentibus communia sunt. Inter peculiaria adhuc eminet Calor primô morbi insultu mitis ac interdum vix evidens tangenti, qui tamen delitescens intus incendium molitur, mox putri suô fomite latiùs diffusô cum impetu prorumpit, demumque ad ἀκμὴν deductus ita se plerumque exerit, ut flammam minari corpusque usturus videatur: Virium quoqve lapsus subitaneus observatur, isque admodum insignis. Si maculæ culicum morsum referentes ob glandularum cutalium inflammationem in dorso vel alibi efflorescunt, nos cum aliis characterismis de hoc morbo certiores non parùm reddere possunt. Accedunt porrò & alia nonnunqvam symptomata, e. g. angustia atque anxietas præcordiorum, faucium ardor ac nigredo, lingvæ ariditas atque fissura, pro eo atqve in Synanche fieri omninò assolet. Quòd si diaphragma in incendij trahatur consortium, non deliria tantùm; sed & respirandi difficultas aliaque symptomata ceu in Paraphrenitide, duplicata & vehementiora apparebunt: coetera siccô lubens pede brevitatis ergò prætereo.

§. 33. Quod Prognosin hujus febris attinet; ea hîc æquè ac in aliis malignis non omninò certa est, teste Hippocrate 2. aph. 7. Hactenus enim observatum est, quòd quandoqve, qvò vehementiora in Peste ac Febribus malignis apparuerint symptomata, qvæ aliis in morbis vitæ periculum minitantur, eò meliorem morbi catastrophen insecutam fuisse; contrà mitiorum symptomatum præsentiâ, plures diem obiisse. Manifestô perquàm indiciô primariò hostem contagiosum ipsis spiritibus, non tantùm humoribus, bellum intulisse; qvò firmiores sint spirituum cohortes, eò acriorem pugnam moveri materiæ malignæ; in quantum nempè ipse morbi status nihil aliud est, quàm extremus conatus naturæ causam morbificam eliminare molientis: quâ demùm causâ pro virili expulsâ victoriam canit Natura, & rerum potita halcyoniis fruitur:

In ge-

In genere valet illud: quò vires fortiores, symptomata mitiora, eô melior sperandus est morbi eventus; vel qvod eôdē recidit: Quò causæ leviores sunt & pauciores; quò vires corporis constantiores, quò pulsus major, æqualior, calor universalior, urina turbidior, crassior; quò symptomata mitiora, præsertim vitalium actionum febrisque qvàm pesti propinquiora; quò sudores universaliores, calidiores, copiosiores; quò exanthematum & tumorum eruptiones feliciores, quò ab excretione vires redeunt promptiùs; quò Naturæ molimina, etiam imperfecta, minùs turbantur, eô spes major morbi feliciter intra XIV. diem, more Acutorum, terminandi affulget. Quamvis in aliquibus ad vicesimum usque diem productam curationem observarint Practici: vid. Gabelcov. Cent. 5. Obs. 35. Sed dicere, fermè ausim, febrim hanc in alium potius morbum migrasse, quàm acutorū terminum excessisse. Contrà, delirium statim ab initio accedens, quod somnô (qui tamen in malignis, non prius sumptô bezoarticô, meritò suspectus esse debet) non sedatur; Item: oblivio, negligens decubitus, motus convulsivi, tremores & si ægri floccos vel plicas suprà lectum explicant, vigiliæ contumaces, sangvinis stillicidium &c. res sunt periculosâ plenæ aleâ, & qui his affligantur, rarò evadunt. Sic rigor continuus, vel per intervalla repetens horripilatio, ægrum, imbecilli jam corpore, morti vicinum ostendit: Periculum confirmant & manifestò adaugent Syncope, fluxus alvi impertinens, urinæ excretio involuntaria. Sitis defectus, præsentibus atque vigentibus ejus causis, in febre acuta, utplurimùm mali ominis est. Qvæ maculis est infamis, quatenùs suffocationis fracedine intenditur, sæpiusculè jugulat. Ratione causæ malignioris, quæ febris est ex contactu seu contagio invadit, periculosior est eâ, quæ ex pravo victu. Criticè solvitur sive ad salutem terminatur, per largam, nec horrore interceptam, sudationem; item urinam, si per eam, qvalia oportet, excluduntur; per sangvinis profluvium ex naribus, hæmorrhoidibus, Utero &c. sufficiens; seu qvod contingit cum evphoria ægri. vid. Ruland de Febr. Hung. Coberus in Obs. Ung. Plurimis per metastasin materia morbifica â Capite in aures secessit; unde parotides effecit; ægrique quidem liberati, sed surditatem contraxerunt. *Jordan. d. Pest. Phan.*

Phan. l. C. 16. vel terminatur in apostema in testibus aliisque minoris notæ partibus. Sic enim *Hipp. 6. aph. 10.* Capite *dolenti ac vehementer laboranti, pus, aqua, aut sangvis per nares, os vel aures effluens morbum solvit.* Nonnuqvam transit in alium morbum; & quidem ad salutem, ut: Icterus superveniens die 7. 9. 11. aut 14. bona est crisis. *Hip. 4. aph. 64.* Icterus verò ante 7. diem, tubercula in summo pedis digito, singultus, tussis sicca cum aliis signis malis mortem portendunt.

§.34. Cognitis hactenus Causis tàm constitutivâ, quàm occasionalibus, solô nunc porrò Rationis ductu indicatio rerum agendarum consurgit. Præservationis itaque (quam Curæ præmittimus) ab hac Lue, cardo potissimùm in eo vertitur, ne per γαστριδουλείαν, viscerum robur destruendo, saburram in nobis vitiosorum humorum ex proæresi coacervemus. Siqvidem vix qvalitas alimentorum, quà talium, nocumentum affert æqvè, ac ipsa qvantitas obesse observata est. Hinc oculatus testis *Coberus* ex intemperantia militari hoc malũ in Pannonia haud semel propullulâsse, & maturatum plus damni, quàm hostis asperi ac truculenti arma, intulisse scribit. Imprimis ex vini meracioris assidua ingurgitatione bilem, eamque ad langvores Pannonicos summè appositam coacervari, expertus est; unde remis velisque in hoc elaborandum esse dictitavit, *ut ab execrando hoc spontanea vesania* (luxuriei) *genere miles quàm maximè avocetur, legibus sumptuariis*, ceu dicit, *rigore castrensi adstrictè servandum promulgatis, vid. Dec. 1. Obs. 8. p. 45.* Verùm ab Aqvarum insalubritate fermè major, quàm à vino, (quanquam minùs evitabilis) noxa imminere videtur; quarum tamen correctionem artificialem edocet apprimè *Willius l. c.* nec non & ex seqventi Diætetico regimine ex parte patebit. Hîc igitur nos sagaci ad causas προηγουμένας, quæ in nobismet subnasci consveverunt, animo collimare oportet: istæ enim vel in herba suffocandæ omnique modo præpediendæ, vel jam factæ atque collectæ qvantocyùs per debita emunctoria, qvæ nunqvam non apertæ serventur, removendæ extraqve corporis limites proscribendæ sunt. Qvæcunque ergò viscerum energian & imprimis ventriculi tonum sangvinisqve consistentiam respiciunt ac consolantur, ea qvoqve exosum morbi fomitem

sem extingvunt. Inter palmaria recensetur *stagma ♀ris*, cujus qvotidianô usu guttæ iij. ad v. in potu consveto assumtæ tùm bilem temperando, tùm ventriculum roborando egregiè conducunt. Hinc *potus* ♀ti, qvi accensis filis, seu telis ♀reis in lagena semiplena, donec fumus omne vas repleat, clausâ, Gas illô ♀*reô* agitatione forti mediante impraegnantur, tantoperè commendantur à sæpiùs laudato per △ Philosopho; cujus *spir.* ⊕*l. vol.* hoc munere præsentiùs fungetur, si in promptu haberi potest, præsertim si *essentia absynthij composita* Sim. Paul. vel alius conjungeretur. Multùm qvoqve præstat *Elix. propr. Parac.* qvod alvum simul sui officii admonet: si verò aloë, myrrha & crocus absque spir. vini saltim in ▽ st. cum nitro præparato soluta fuerint, magis lubricantur primæ viæ; it. *Ess.* ♂*. abs.* &c. Sic *spir.* ⊖ *vel nitr. dulc.* it. ⊕*l. Phil. Clyss. min.* &c. diuresin promovendo bellè se gerunt. ♌ ♂ *sudorif. camph. D. M.* ▽ *prophyl. Sylv.* ♁*. rutac. calend. fl. tunic.* &c. transpirationi inserviunt: qvib⁹ pro re nata *Liqv. C. C. succin. Ess. myrrh. vol.* alternatim succenturiari possunt, præsertim si in *succo citr. berb. l. rib.* &c. pauxillo addito ▽ æ rosar. propinentur. Alvũ laxant *Decocta tamarind. c. rad. cich. vel rhab. Crem* ♀*. vel Hep. r. Dr.* aut *Arcan. dupl. nitr.* ☿ &c. cum ☿ *diaphor.* ♂ *laxat.* & granis aliqvot *Ref. Scammon. Jalapp.* In biliosis enim corporibus blandè saltim stimulantia alvum subducunt: fortiora expetunt humores acidi pituitosi; utut acidum solâ purgantium virtute educi non possit: *vid. Sylv.* Vomitoriis si eorundem est indicatio, nihil est præsentius, præsertim in bilis turgescentia & stagnatione in ventriculo. E. g. ♀ *emet. Mynf. Oxysacch. Dan. Ludov.* ☿ *vit.* g. vj. qvoqve in vini unc. ij. l. iij. per ♌ infundi possunt, manè filtrari ac propinari potest Vinũ. Si hauserit qvis ⊕*l. alb. drach. j.* in vino soluti, mox vomitum ciebit; at si statim à potu superbibat haustum cerevisiæ vel ▽ &c. is qvidem patietur secessus, at prorsus absque fætore. *Helm.* NB. Qvi lenem exposcit vomitum, assumat emeticum plenô ventriculô; qvi graviorem, ad totam regionem Epi- & hypogastricam depurandam, vacuô. Si citra spem hypeccatharsis oriatur, omnia roborantia; ventriculo grata eandem tollent. Sed palmarium in eo situm est, ut palato cujusvis abblandientia propinentur.

§. 35. Cùm

§. 35. Cùm autem ardua sit militaris pestis ad ἀκμὴν perductæ conditio, qvòd non vitentur loca & corpora infecta; Medico hostem hunc insidiosum debellaturo ac in fugam versuro probè dispiciendum est, ne jugulum petendô, caudam saltim feriat, qvatenus sagacissimis juxtà ac peritissimis illudere aliàs solet πολυμορφότατος hospes hic: unde nec consultô, sed factô opus esse, in periculo admonemur. Qvatuor itaqve hanc Luem curaturo scopi præfixi sunt: 1. Ut fomes malignitatis qvantocyùs averruncetur: 2. Ipsa maligna qvalitas fermenti contagiosi immutetur atqve eliminetur: 3. Cor vitæ tabernaculum à deleteria violentia pro virili vindicetur ac corroboretur: 4. Symptomatum gravissimè urgentium nec non & ratio habenda, ut solerter demulceantur ac emendentur, habitô tamen semper potiori ad miasmatis malignitatem respectu. Hosce verò scopos decantatâ Præsidiorum trigâ commodissimè attingere possumus: Chirurgiâ nempe, Pharmaciâ & Diætâ legitimè adhibitis.

§. 36. *Chirurgia* nobis Venæsectionem, Scarificationem & Vesicatoria suggerit. Venæsectio in febribus malignis, nisi in ipso principio, ubi vires adhuc prævalent, & plethora sangvinisvé abundantia suffocationis metum intendere videtur, locum prorsus non habet. Est enim sangvis vitæ nostræ balsamus & rerum gerendarum nervus, qvem si detraxeris, ægrum Libitinæ consecrabis, ceu tristes morborũ eventus plurimi confirmarunt. Hâc autem supersedere eò magis jubemnr, ubi maculæ efflorescentes jam cutim depingunt: tunc enim, monente *Cratone*, nemo, cuicunqve vita ac salus cordi curævé est, phlebotomiâ utatur; qvia materia maligna à vitæ consortio semel proscripta, ad ambitum tendens corporis, factâ hôc pactô redeundi potentiâ, vestigia sua pristina relegendo ad centrum abit. Eâdem cautelâ opus habemus, sicubi febris hæc non à principio interno; sed à contactu incepit, tunc qvippe, ut qvalitas illa maligna in superficie hærens maturatô auxiliô discutiatur, potissimum Curationis momentum in Diaphoreticis situm est. Non dissvadetur tamen à nobis V.S. qvando malum à consveta, e. g. mensium, hæmorrhoidum, evacuatione suppressa fovetur, qvin tunc vel hirudinum suctu, vel saphænæ apertione, ut sangvis ab initio statim imminuatur, ultrò jubemus. Qvem in finem nec Cucurbitulas partibus inferio-

inferioribus, ut coxis, lumbis, femoribus ac tibiis applicatas adeò non reformidamus, qvandocunqve alicujus fore usûs visæ fuerint. Vesicatoriis multi palmam in malignis deferunt, qvatenus ea (præmissis præcipuè universalioribus) materiam malignam humori seroso permistam citra insignem virium jacturam à nobilioribus ad ignobiliores partes prolectare satagunt. *Gal. L. 5. M. M. C. 12.* Verùm qvi eadem ex Cantharidibus præparant, videant saltem, ne noxam vesicæ subinferant, mictionem inducendo cruentam, qvam sæpiùs exinde causatam in malignis observarunt Practici vid. *Fr. Hoff. M. M. p. 385.* Quamvis multi cum theriaca camphorata applicari tutò posse autument. Alioqui inter veneni attractiva Helmontius de Peste refert *nasturt.* ▽*ticum si cum fol. nyph-maj. succô*, itemque *cerasorum halicacabi & ficuum* āā contusum apponatur locis consvetis, ut aperiatur cutis circulariter. NB. Vesicantia, ubi faucium inflammatio est conjuncta, nuchæ majoris humorum affluxûs metu, item in Phrenitidè, parùm tutò applicari possunt.

§. 37. *Pharmacia* è triplici regno prædivite remedia huic morbo prosternendo magis appropriata depromit. Non tamen in partes hîc loci vocamus Purgantia, quorum actio, dicente Helmontio, est motus humorum Pesti & febribus malignis diametraliter oppositus. Hinc si communicati contagij suspicio adest, ob conversationem cum infecto vel attactum rei immundæ; nec opus corpus purgare, nec venam secare, imò nec Vomitoriô (nisi cibum è ventriculo revellere animus est, aut nausea vomendive conatus istud svadeat) adeò opus erit, ne miasma adhuc in Cutis superficie fermentans ad inferiora revocetur: Siquidem ob mutuam conspirationem partium internarum atque externarum contentorumque earundem, mediantibus liquorum circuitibus, alvi per clysterem aut tantillum laxans in Petechiis, Purpura, Morbillis &c. malignioribus proritatio (cujus occasione illius perniciosus fluxus; harum verò recessus & cum sangvine ac lympha permistio nova inducitur,) ægros in præsentaneum vitæ discrimen conjicit vid. Willius. l. c. de Febr. malign. Quòd si tamen alvus sit nimiùm indurata ac constipata, Clyster ex malva fl. Sambuc. & furfuribus minùs incommodi fovet & satis tutus erit, cui addi mel rutac. oleum

um scorp. c. ⌽ anodyn. suff. qu. majoris abstersionis causâ pro lubitu poterunt.

§. 38. Vomitoriorum longè dispar est ratio, quippe quibus nihil feliciùs fortiusvé pravorum cataclysmum humorum non solùm è ventriculo; sed & intimis primarum viarum recessibus revellit atque exturbat: materia quoque turgens per tantillum œsophagi spatium & fauces promptiùs rejici potest, quam si longissimis intestinorum anfractibus per totum ventrem spargenda potius, quàm per guttur educenda inferius foret. Quapropter cùm pars primùm affecta, ceu superiùs dictum, in Langvore Pannonico semper ferè stomachus sit, qui turget plerumque ex intemperantia militari, humorum camerinâ, Vomitorium in tempore, quod rerum omnium primum est, exhibitum, omne fermè curationis punctum absolvet. Quemadmodum Coberus l. c. inter omnes, inquit, medendi rationes in langvoribus Pannonicis principatum tenent Vomitiva. Ergò si quid movendum, ab initio moveas *Rec.* ☿ *emet. gr. IV.* ♁ *diaph. non edulc. Scrup.* ß *Elæos. citr.* g. v. M. D. Vel: *Rec. Oxysacch. emet. Ludov. Unc*ß. D. pro dosi. j. robustioribus. Molestas Ventriculi eversiones ac nauseas ex vomitu superstites, micâ panis vinô intinctâ; foris verò *Oleô menth. cydon. absynth. vel N. M.* facilè iterum consopiveris ac emendâris.

§. 39. Primis autem viis ab humorum vitiosorum colluvie jam liberatis, ita, ut malignitas, per sudorem demùm penitùs auferenda, totam domum â stomacho ad pellem usque transeundo contaminare nequeat: Utramque paginam adimplent *Diaphoretica* directa, *alexipharmaca* aliàs dicta, quæ nonnunquàm omnibus omissis aliis in usum vocanda; hinc & per totum morbi decursum ad causæ usque morbificæ internecionem continuanda sunt. Ab ipsis autem illicò Curæ capiendum initium est, quotiescunque nec V. S. nec Emetica ob virium debilitatem vel alias circumstantias locum non habent; quamvis eadem vel in ipso V. S. actu, vel paulò antè ac post propinanda magnoperè svaderem, ut Natura malignitatem aut tunc temporis cum sangvine expellat, aut â centro saltim arceat. Bezoártica itaque liquida, quæ causam malignam prosequuntur non solùm, sed etiam bilem simul attemperant, sunt *Mist. S.*

Tinct.

Tinct. bez. D. M. ✝. *bez.* ♎ ⊕*l. Cephal. c. essentiâ ther. l. s. amph. combinatus* &c: adhuc magis volatilia sunt ♎ *bez. Buff. CC f. & succin. viper.* ☿ *vol.* ♎ *ther. camph.* vel cum ⊖ *vol. ebur. viper. succin.* &c. impraegnatus, qvae si cum succo citri loco vehiculi temperentur, satis tutò in principio adhibentur. Calorem praecipitant, ⊖lia absorbent & malignitatem simul infringunt seqventia: *terr. sigill. strig. Lemn. unic. foss. Bol. arm. Lap.* ♋. *perc. aprugn. ebur. & CC. f.* △ *pt. Fl.* ♁ *c.* ⦶ *anod Spin. Scrp. pt. cinnab.* ♂ *l. nat. Pulv. Pann. rub. bez. D. Senn. bez. alb. Lud.* &c: Pro vehiculo & grato potionum sapore commendamus Syr. acetos. citr. acetosell. berb. rib. granat. pap. rh. &c. cui pro lubitu ad meliorem diluitionem addi possunt ▽. still. alex. & cord. E. g. ▽ *samb. scabios. fumar. rosar. Cinam. borr.* &c. Hic mihi appositè in mentem venit, cujus nos admonet Practicus dum vixit felissimus *Dan. Ludov. in Ph. sua Mod. Sec. appl.* dum inquit: *nec circa malignarum plerarumque, Pleuritide aliterve comitatarum, principia vel etiam augmenta complicatos interdum intensissimos fervores, Cephalalgias, haemorrhagias (praesertim in Plethoricis ac Cholericis) magis quàm par est, quis vereatur, nimium â volatilioribus, praesertim ⊖nis abstinendo, fixioribus solum (at rarissimè tùm sufficientibus) semet expediturus; aut more hodiè haut infrequenti, abusivis venaesectionibus, laxativis vel clysteribus commodiores cum viribus horas terens, post festum demùm diaphoretica advocet.* Vegetabilia, Item Electuaria & alia varij generis composita ubivis prostant & obvia sunt. *Camphoram* magnifaciunt quidam in malignis, unde *Crato in Ep. M. â Scholz. ed. 103. multa*, inquit, *quae pro certissimis habentur, fallacia sunt; Camphoram excellere omnia medicamenta re comperi.* Sed cautelam addit *Ludovicus* l. c. scribens, quòd Camphora fumosis suis effluviis in Eruditis ac debilioribus Cephalalgiam incompescibilem & deliria saepiusculè concitârit. Hinc ne quid nimis. Quaeri adhuc possit, num *Opiata* in Hungarica febre tuto usurpari possint, nec ne? Respondet *Sydenham Meth. Cur. Febr. S. 2. p. ÿ. Opiata circa statum inter ferventia deliria vix impunè, melius autem in declinatione demùm admittuntur.* vid. Lud. l. c. p. 285. Cavendum quoque sedulò, ne Opiata nimis figendo ♎ ad receptionem veneni Cor magis disponant, aut crisin â Natura instituendam impediant. Opij hinc vice ubique substitui potest felicius

licius ♀ ⊕l. anod. Intereà temporis sollicitè observandum, quantum quovis sudore Æger virium recuperaverit, aut amiserit, pro quarum ratione vel medicamentum, vel dosis mutetur. Inter sudandi actum quoque sæpiùs refici potest potu tepido, vel Julapium cochleatim propinando, item Elect. convenientibus *ut confect. alcherm. s. ambr. & moscho Item. d. hyacinth.* elegans quoque fit ex *toto Citro, succo rub. idæ.* ▽. *Cord. Herc. Sax. fr.* vel aliis cardiacis; interdum pulveres adhibeantur; hoc tamen ubique moderamine, ne materia repetat Centrum maligna.

§. 40. *Symptomata* nimis increbescentia nonnunquam medentis animum reddunt attentum; Sic ubi *Cardialgia* nimis urget, ut inflammatio jam imminere videatur, acida exulare debent: Hinc *R. Diasc. Frac. drach. j. Pulv. Pannr. Ceph. D. M. ā scrup. j.* ♁ *bez. Buss. drach. ß. vel j.* ▽ *fl. Samb. unc. ij. Syr. pap. err. drach. ij. M. pro dos.* Vel ℞. *Bez. min. scrup. j. cinnab.* ♁ *scrup. ß. M. D. In nimio Capitis dolore* laudantur præcipue *cinnab. nativ. bez.* ♃. ☽. ⊕ *anod.* ♀ ⊕ *l. anod. Eb. s.* △. *succin. præp.* &c. *Sola Mist. s. aliquot guttis Tinct. anod. sociata,* Choleram non minùs compescit, quàm delitia, si modicô camphoræ acuatur, mitigat. *Anginosum faucium ardorem succo* ♋. *fluv.* leniebat Paracelsus. Gargarismo *è lactis caprilli &* ▽ *plantag.* part. æqu. quamvis vulgari remedio admiraculum se Anginas curâsse scribit *Forest. L. 1. de febr. Obs. 17.* Quibus tamen *Rob. dianuc.* vel ♀ *pharing. Zob.* commodè misceri potest.

§. 41. *Diætam* quod concernit: Aër sit temperatus & purus: nocet quilibet frigidus & aquosus contaminatis. *Cibus* sit tenuis, qualis in febribus præscribitur, nec purè humectans; sed qui noxios corporis ichores absumat, vitetur calidus, aromaticus, crassus. Prosunt juscula hordacea, avenacea, cum passulis, succô citri, limonum & omphacio medicata. *Potus* sit tenuis cum *Clyss.* ♁ *Tinct. ros. bellid.* &c. acidulatus. Vel *Decoct. hord. cui bacc. nigr. heder. cum rad. Scorz.* sunt incocta. R. pomor. citr. concisor. N. ij. rad. Cichor. acetos. ā unc ß. fl. 4. cord. ā pug. ij. Coqv. in ▽ f. Mens. ij. Servetur pro usu. Hungari ▽m allio, ⊖e ac pane tosto corrigunt. Omnium Syruporum implet mensuram, quem de acetositate citri Pharmacopolæ nuncupant. Vinum generosum planè interdicitur; sed langvidis ac vini potui assvetis in declinatione morbi ὀλιγοφόρον ac confortans pro virium requisito concedendum judicamus, Tantum.

SOLI DEO GLORIA.